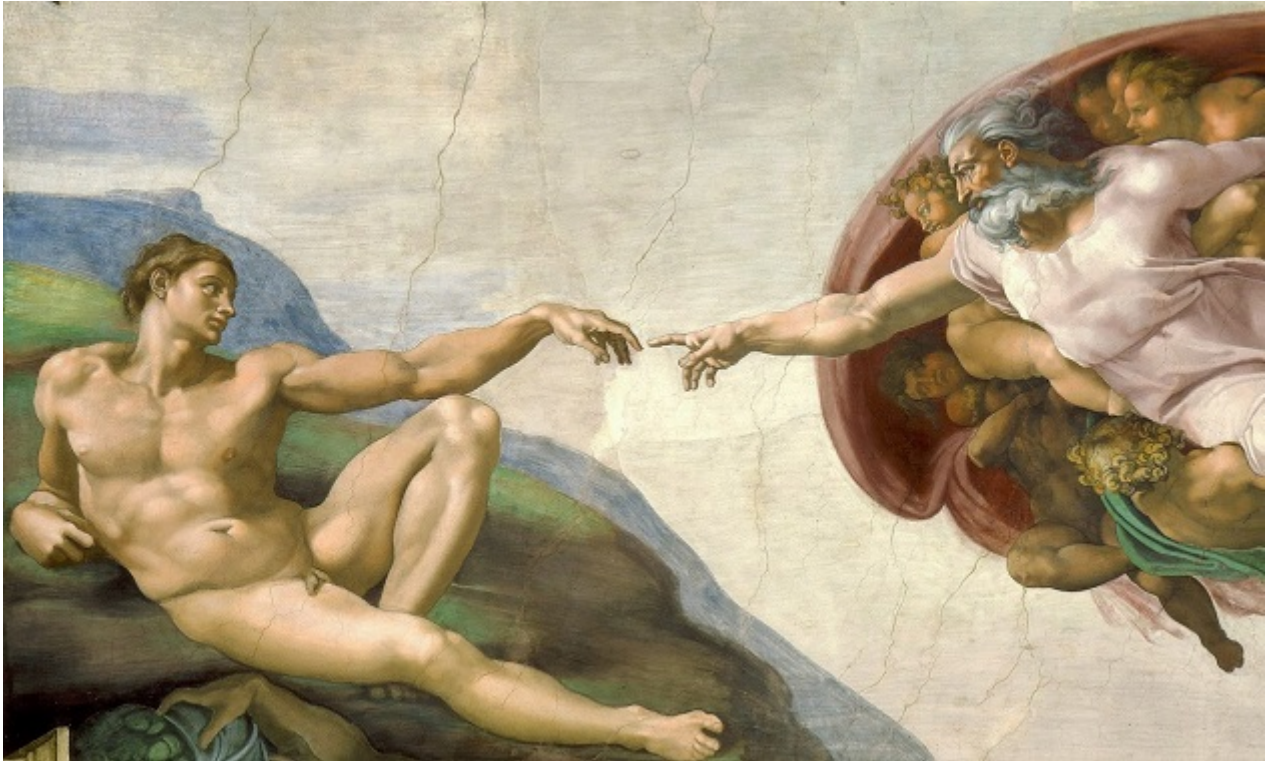

Η έννοια της Νεωτερικότητας και ο Θεός

Ορθοδοξία / Κοινωνικά θέματα

Ειρήνη Αρτέμη, Δρ. Θεολογίας - Φιλόλογος

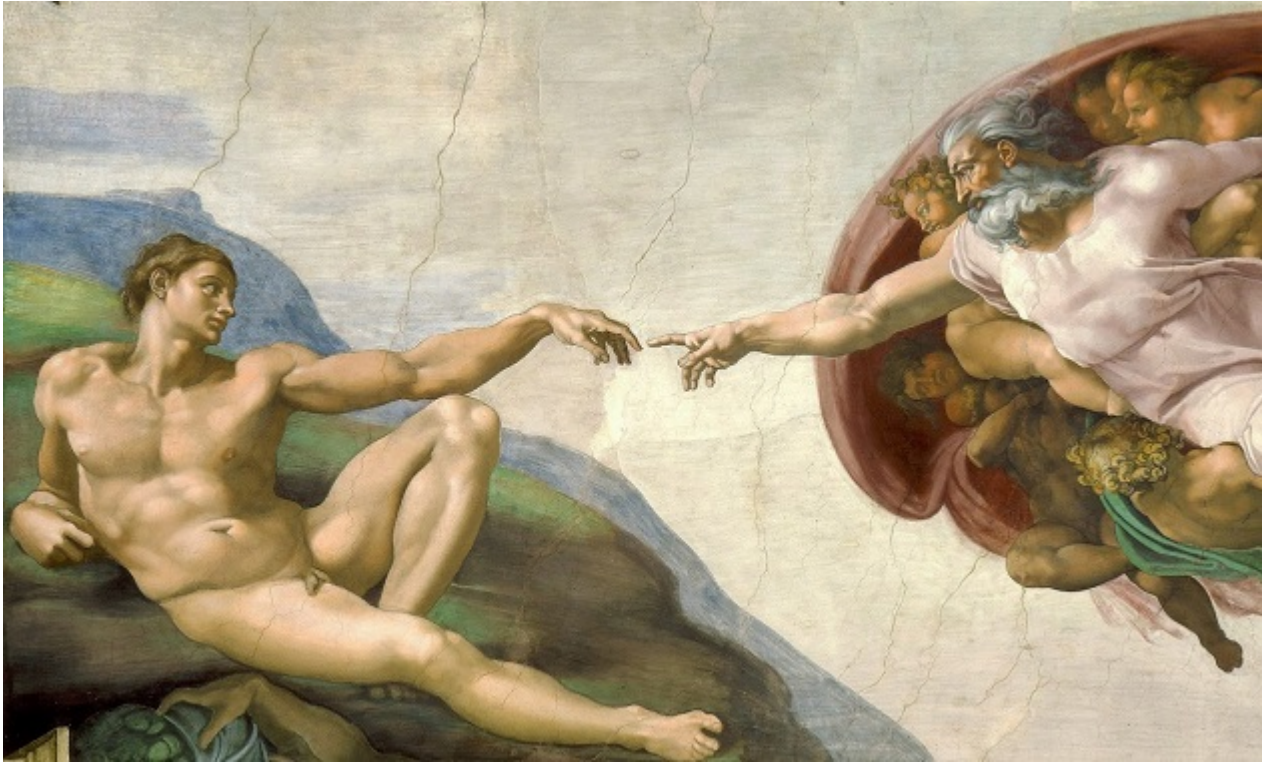
Συνεχίζουμε σήμερα τη δημοσίευση της μελέτης της Δρος Θεολογίας κ. Ειρήνης Αρτέμη (προηγούμενη δημοσίευση: <https://www.remptousia.gr/?p=55939>), στην οποία εξετάζεται το ζήτημα των σχέσεων θρησκείας και νεωτερικότητας. Στο σημερινό απόσπασμα δίνεται ο επιστημονικός ορισμός της έννοιας της Νεωτερικότητας και μελετάται η θέση του Θεού στο πλαίσió της.

2. Θρησκεία - Νεωτερικότητα - Θεός

Η θρησκεία ουδέποτε έπαψε να ασκεί επίδραση στις κοσμοαντιλήψεις των ανθρώπων της νεωτερικότητας. Τι εννοείται, όμως, με τον όρο «νεωτερικότητα»;

Ο όρος «Νεωτερικότητα» (modernity, modernite) δεν ονομάζει απλώς την ιστορική περίοδο μετά το Διαφωτισμό, αλλά χαρακτηρίζει και ένα αίτημα αυτονομίας και αυτό-προσδιορισμού στο χώρο της τέχνης, της πολιτικής και της φιλοσοφίας. Παράλληλα ο όρος αυτός αποκαλύπτει τη σύγκρουση με τις ήδη κατεστημένες «αυθεντίες», όπως η θρησκεία και γενικότερα άρνηση κάθε αυθεντίας. Στην περίοδο του Διαφωτισμού είχε ασκηθεί αυστηρός κριτικός

έλεγχος κάθε αυθεντίας και αμφισβήτηση της έννοιας και του περιεχομένου της θρησκείας. Άλλωστε είναι γνωστό ότι η θρησκεία αποτελούσε για το Διαφωτισμό και τη νεωτερική σκέψη όχι μόνο έναν αναχρονισμό που δρούσε ως τροχοπέδη στην ανάπτυξη και την πρόοδο του ανθρώπου, μία συντηρητική ή και αντιδραστική ιδεολογία.

Πριν το Διαφωτισμό, η θρησκεία και όσοι την υπηρετούσαν -κυρίως στη Δυτική Ευρώπη- είχαν κατηγορηθεί ως βασικά θεμέλια της εποχής του Μεσαίωνα. Την περίοδο αυτή, οποιαδήποτε επιστημονική πρόοδο ή προσπάθεια για ατομική και κοινωνική χειραφέτηση ήταν καταδικασμένη να αποτύχει, εξαιτίας της δαιμονοποίησής της από τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία.

Επειδή η θρησκεία του Χριστιανισμού αμφισβητήθηκε στο μέγιστο βαθμό κατά τον «Αιώνα των Φώτων»[50], πολλοί από τους Διαφωτιστές θεώρησαν ότι με το πέρασμα του χρόνου, ο κοινωνικός και πολιτιστικός ρόλος της θρησκείας θα έφθινε συνεχώς και, τελικά, θα εξαφανιζόταν[51]. Οι Διαφωτιστές υποστήριζαν ότι η θρησκεία δεν είχε καμία θέση στην κοινωνία που στήριζε την πρόδό της στην επιστήμη. Ο «Αιώνας των Φώτων», είναι η εκκοσμίκευση της θρησκευτικής μεταφυσικής του φωτός, έτσι ώστε η πίστη του ανθρώπου στον Θεό μετατράπηκε σε πίστη του ανθρώπου στον εαυτό του.

Ο Καντ έδωσε τον κλασικό ορισμό του Διαφωτισμού: «Διαφωτισμός είναι η έξοδος του ανθρώπου από την εξ ιδίας ευθύνης ανηλικιότητά του. Ανηλικιότητα είναι η ανικανότητά του να χρησιμοποιεί τη διάνοιά του χωρίς την καθοδήγηση ενός

άλλου. Εξ ιδίας ευθύνης είναι αυτή η ανηλικιότητα, επειδή η αιτία της δεν έγκειται σε ελλειμματικότητα της διάνοιας, αλλά της αποφασιστικότητας και του θάρρους να χρησιμοποιηθεί χωρίς την καθοδήγηση ενός άλλου. Saper Aude[52]! Έχε το θάρρος να χρησιμοποιείς τη δική σου διάνοια! Τούτο είναι το λεκτικό έμβλημα του Διαφωτισμού»[53].

Αν και πολλοί από τους Διαφωτιστές αμφισβήτησαν ανοικτά τη θρησκεία και όποια εξουσία εκείνη ασκούσε μέσω των αντιπροσώπων της, εντούτοις δεν αμφισβήτησαν την ύπαρξη του Θεού. Πολλοί από αυτούς πίστευαν στον ντεϊσμό, μία μορφή θρησκευτικής πίστης, σύμφωνα με την οποία ο θεός είναι δημιουργός του κόσμου, αλλά μετά τη δημιουργία δεν παρεμβαίνει στον κόσμο. Ακόμη οι ντεϊστές ισχυρίζονταν ότι δεν χρειάζονται οι προσευχές ούτε έχουν καμιά σημασία οι τελετές. Η λατρεία του υπέρτατου όντος ως δημιουργού του σύμπαντος θεσπίστηκε από τον Ροβεσπιέρο, προκειμένου να σταθεροποιήσει τα επιτεύγματα της επανάστασης και να αντικαταστήσει το ρωμαιοκαθολικισμό ως επίσημη θρησκεία του κράτους[54].

Η ύπαρξη του Θεού ήταν αναγκαία, ακόμα και για τους διαφωτιστές. Ο Βολταίρος υπογράμμιζε ότι «ακόμα και αν δεν υπήρχε Θεός θα έπρεπε να εφεύρουμε ένα Θεό». Η θρησκευτική πίστη, συνεπώς, θεωρείται ανάγκη, στο βαθμό που να επικρατεί το σκεπτικό ότι τα ερωτήματα που δε βρίσκουν απαντήσεις μέσω της ανθρώπινης λογικής, θα βρουν μέσω της παντοδύναμης πίστης, η οποία θα ησυχάσει το θνητό πνεύμα.

[Συνεχίζεται]

[50] «Διαφωτισμός η «Αιώννας των Φώτων» αποκλήθηκε, στην ιστορία των ευρωπαϊκών πνευματικών κινημάτων, το μεγάλο ανατρεπτικό ρεύμα, το οποίο, με ισχυρές αγγλικές καταβολές και με επίκεντρο τη Γαλλία του 18ου αιώνα, εξακτινώθηκε σε όλη την ευρωπαϊκή ήπειρο και άφησε βαθιά τα ίχνη του και στις περιοχές της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Είχε, ως κύρια χαρακτηριστικά, την εκκοσμίκευση της γνώσης, την πίστη στον ορθό λόγο και στην ιδέα της προόδου, την υπονόμηση της χριστιανικής θρησκείας, τη λατρεία της επιστήμης, του πειράματος και της παρατήρησης. Ταυτόχρονα, εξέφρασε μια γενικευμένη αμφισβήτηση των εξουσιών του παλαιού καθεστώτος, με αντίστοιχη προβολή της αξίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη», Φ. Ηλιού, «Νεοελληνικός Διαφωτισμός: Η νεωτερική πρόταση», *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 2, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2003, σ. 9.

[51] Ν. Κοκοσαλάκη, *όπ.π.*, σ. 57.

[52] Τόλμησε να γίνεις σοφός.

[53] Ε. Καντ, *Τι είναι Διαφωτισμός*, *Berlinische Monatsschrift*, Δεκέμβριος 1784, σ. 8

[54] «Με διάταγμα του Ροβεσπιέρου στις 7 Μαΐου 1794 καθιερώθηκε η πολιτική θρησκεία στη Γαλλία με τη λατρεία του Υπέρτατου Όντος. Βασίστηκε στις ιδέες του Ζαν Ζακ Ρουσό που περιλαμβάνονται στο «Κοινωνικό Συμβόλαιο» και στην αντίθεση του Ρουσό τόσο με τον Καθολικισμό, όσο και με τον αθεϊσμό που πρέσβευε ο Εμπέρ», <http://www.sansimera.gr/biographies/136> (2012)

<http://bit.ly/GMdV7o>